

УДК 332.1

*Н. В. Сакір-Молочко,
аспірантка кафедри макроекономіки
та державного управління,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»*

ВИДИ РЕГІОНАЛЬНОГО ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

Розглянуто концепцію регіону як повноцінного суб'єкта економічних відносин і запропоновано класифікацію видів регіонального економічного співробітництва.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: регіон, регіональне співробітництво, класифікація видів регіонального економічного співробітництва, транскордонне співробітництво, міжрегіональне співробітництво.

В статье рассмотрена концепция региона как полноценного субъекта экономических отношений и предложена классификация видов регионального экономического сотрудничества.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: регион, региональное сотрудничество, классификация видов регионального экономического сотрудничества, трансграничное сотрудничество, межрегиональное сотрудничество.

In the article the concept of the region as a full-fledged subject of economic relations is considered and the classification of regional economic cooperation is proposed.

KEY WORDS: the region, regional cooperation, the classification of regional economic cooperation, cross-border cooperation, interregional cooperation.

Постановка проблеми. Економічна глобалізація як провідна тенденція розвитку світового господарства не тільки не заперечує, а навіть каталізує динаміку розвитку окремих регіонів і підвищує їх роль у національних і світогосподарських економічних процесах. Дедалі частіше вони аналізуються як самостійні учасники міжнародних конкурентних відносин.

Регіон як повноцінний суб'єкт економічних відносин залучений у різноманітні форми та види економічного співробітництва. Існує низка підходів до визначення та класифікації форм, видів і рівнів регіонального економічного співробітництва. Однак відсутня така класифікація видів регіонального економічного співро-

бітництва, яка б враховувала всі закономірності та особливості даного економічного явища.

Метою даної статті є розгляд концепції регіону як повноцінного суб'єкта економічних відносин, аналіз запропонованих сучасними науковцями класифікацій видів регіонального економічного співробітництва та обґрунтування власної класифікації даного явища.

Аналіз останніх джерел і публікацій. Проблемами дослідження регіонального економічного співробітництва в Україні займаються Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України, Інститут регіональних досліджень НАН України, Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України. Наукові дослідження з даної проблеми здійснюють вітчизняні науковці: Л. Антонюк, І. Бабець, О. Білорус, З. Бройде, В. Будкін, Б. Буркінський, О. Вишняков, С. Гакман, М. Долішній, В. Євдокименко, Є. Кіш, М. Козоріз, М. Лендєл, Д. Лук'яненко, Н. Луцишин, П. Луцишин, В. Ляшенко, Ю. Макогон, М. Мальський, А. Мельник, В. Міклова, Н. Мікула, А. Мокій, В. Пила, С. Писаренко, А. Поручник, І. Студенніков, О. Урбан. Також науковими дослідженнями, пов'язаними з даною темою, займаються іноземні вчені: В. Білчак, Б. Борісова, Л. Вардомський, Д. Віллерс, П. Еберхард, Й. Зверев, З. Зьоло, М. Ільева, Р. Камані, Т. Коморніцкі, П. Кузьмішин, Т. Лієвські, З. Макела, Р. Мартін, К. Олейніжак, Р. Ратті, С. Романов, М. Ростішевські, А. Стасяк, К. Содуп, Ю. Тей, Р. Федан, Г.-М. Чуді.

Більшість дослідників розглядає регіональне економічне співробітництво з точки зору співпраці країн певного регіону. Тобто, суб'єктом таких досліджень є держави та їх об'єднання. Ті ж науковці, які визначають суб'єктом свого дослідження регіон як самостійну адміністративно-територіальну одиницю у складі держави, основну увагу приділяють міжнародному економічному співробітництву і не враховують співробітництво між регіонами в межах держави.

Виклад основного матеріалу дослідження. Тенденція автономізації та підвищення ролі окремих регіонів у розвитку національних економік була зафіксована ще у 80-х роках ХХ століття Дж. Нейсбітом, одним із засновників теорії «інформаційного суспільства». Так, відомий «парадокс Нейсбіта» констатує: «чим вищим є рівень глобалізації, тим потужнішими стають її найдрібніші учасники» [6, с. 34].

Президент Асамблеї європейських регіонів Люк Ван ден Бранде зазначав, що «регіони є головними підвалинами демократії; вони — опора культурного різноманіття в Європі, головні партнери в соціальному та культурному розвитку. Тому саме вони мають взяти на себе відповідальність у тих галузях, де в них є перевага: в економіці, культурі, захисті довкілля, в регіональному та загальнодержавному плануванні, науці тощо» [2].

Регіон є повноцінним суб'єктом економічних відносин, а отже і суб'єктом економічного співробітництва. Економічне співробітництво — це об'єктивний процес розвитку багатогранних економічних і науково-технічних зв'язків між регіонами, країнами, групами країн, міжнародними організаціями на принципах незалежності, рівноправ'я і взаємної вигоди сторін.

Регіональне економічне співробітництво розглядається науковцями із врахуванням різних аспектів, відповідно, підходи до класифікації його форм, видів і рівнів дещо різняться між собою.

О. А. Урбан виділяє наступні форми міжрегіонального співробітництва: міжтериторіальне, міжрегіональне, транскордонне, прикордонне:

— міжтериторіальне — співробітництво територій незалежно від їх розміщення стосовно кордону;

— міжрегіональне співробітництво включає як транскордонне, так і прикордонне співробітництво;

— транскордонне — співробітництво прилеглих до кордону територій суміжних держав;

— прикордонне — співробітництво прилеглих до кордону територій з територіями суміжних держав, що не є прилеглими до кордону [11, с. 5].

І.Г. Бабець вважає, що міжнародне співробітництво регіонів може здійснюватися як міжтериторіальне, міжрегіональне та транскордонне [1].

Обґрунтовуючи поняття «транскордонне співробітництво», Н. Мікула аналізує визначення співпраці адміністративно-територіальних одиниць на різних рівнях, які застосовуються для окреслення всіх форм трансєвропейського співробітництва (trans-European co-operation):

— транскордонне співробітництво — це дво-, три- чи багатостороннє співробітництво між місцевими та регіональними органами влади, що здійснюється в географічно суміжних територіях;

— міжтериторіальне співробітництво — це дво-, три- чи багатостороннє співробітництво між місцевими та регіональними органами влади, що здійснюється між несуміжними територіями;

— транснаціональне співробітництво — це співпраця між національними, регіональними та місцевими органами влади в межах суміжних територій як мінімум двох країн згідно з транснаціональними програмами й проектами [5, с. 15—16].

К. Олейніжак зазначає, що для регіонів країн ЄС усі напрями співробітництва містяться в одному понятті «європейська територіальна співпраця», яке, відповідно до нової політики згуртування, передбачає:

— транскордонне співробітництво (cross-border co-operation) між сусідніми регіонами ЄС, що розташовані як при внутрішніх, так і зовнішніх кордонах (сухопутних і морських);

— транснаціональне співробітництво (transnational co-operation) у межах наднаціональних зон співпраці, що охоплює великі європейські території;

— міжрегіональне співробітництво (interregional co-operation) у межах співробітництва, що сформувалося між довільними регіонами ЄС [7, с. 110—111].

К. Содуп обґрунтовує думку, що вислів «міжрегіональне співробітництво» відноситься до всіх типів зв'язків, встановлених регіонами, що належать до різних держав. Воно включає як прикордонне, так і трансрегіональне співробітництво. Вислів міжрегіональне співробітництво використано в загальному сенсі, в більш точному сенсі воно означає співробітництво між європейськими регіонами, незалежно від поділу кордонами. В останньому випадку ми віддаємо перевагу терміну трансрегіональний [10, с. 80].

Процес активізації участі регіонів у наднаціональному співробітництві, що відбувається в країнах ЄС, вплинув на формування нової політики згуртування Європейського Союзу, в межах якої в 2007—2013 роках передбачено реалізацію програм Європейської територіальної співпраці за трьома напрямками: транскордонне, міжнародне та міжрегіональне співробітництво.

Ми пропонуємо виділяти рівні та види регіонального економічного співробітництва. За рівнем регіональне економічне співробітництво може бути національне та міжнародне. Національному економічному співробітництву відповідає такий вид, як міжрегіональне національне економічне співробітництво. Міжнародне

економічне співробітництво включає такі види, як транскордонне економічне співробітництво та міжрегіональне наднаціональне економічне співробітництво.

Міжрегіональне національне економічне співробітництво передбачає економічну співпрацю між різними регіонами однієї країни.

Транскордонне економічне співробітництво полягає у налагодженні та підтриманні економічних зв'язків між суміжними прикордонними регіонами різних держав.

Міжрегіональне наднаціональне економічне співробітництво виникає в процесі здійснення економічної співпраці між регіонами різних країн, між регіоном однієї країни та іншою країною, між регіоном однієї країни та міжнародної організації тощо.

Міжрегіональне національне економічне співробітництво є важливим аспектом державної регіональної політики. Потенціал кожного регіону держави є унікальним, проте, лише у взаємодоповненні з іншими, кожен з регіонів може використовувати свої природні та виробничі потужності ефективно та на повну силу. Наразі в Україні таке співробітництво відбувається в межах угод між обласними державними адміністраціями та обласними радами регіонів. Як приклад можемо навести Угоду про торговельно-економічне, науково-технічне та соціально-гуманітарне співробітництво між Донецькою і Запорізькою облдержадміністраціями [8], Угоду про співробітництво між Донецькою та Полтавською обласними радами та обласними державними адміністраціями [8].

На рівні міжнародного економічного співробітництва ми виділяємо транскордонне економічне співробітництво в окремий вид, хоча його можна було б ототожнити з міжрегіональним економічним співробітництвом. Проте транскордонне співробітництво має ряд характерних особливостей, які відрізняють його від міжрегіонального економічного співробітництва та дають змогу розглядати як окремий вид міжнародного економічного співробітництва.

Транскордонне співробітництво передбачає різного роду контакти людей, які зумовлюють появу спільної діяльності: родинні та соціо-гуманітарні контакти, прикордонна торгівля, економічна співпраця, взаємодопомога у надзвичайних ситуаціях, у боротьбі з контрабандою, нелегальною міграцією, спільне використання природних ресурсів, прикордонні заходи, контроль за екологічною безпекою тощо.

В основі транскордонної співпраці лежить намагання створити якісні умови проживання населення по обидві сторони кордону. Культурна самобутність регіонів, що визначається їх історією, традиціями, мовами, а також вірністю їх жителів своєму регіону, вносить важливий вклад у регіональну згуртованість і стимулювання економічного прогресу.

Роль транскордонного співробітництва багатогранна. Передусім воно є чинником інтеграційного процесу, що сприяє досягненню вільного руху товарів, людей і капіталів через кордон. Також транскордонне співробітництво сприяє мобілізації місцевих ресурсів та їх ефективному використанню з метою підвищення життєвого рівня населення прикордонних територій. Даний вид співробітництва зумовлює можливість об'єднання зусиль для вирішення спільних проблем у транскордонному регіоні.

Поняття транскордонного співробітництва визначається як у національному, так і в міжнародному законодавстві.

У Законі України «Про транскордонне співробітництво» зазначено, що «транскордонне співробітництво — це спільні дії, спрямовані на встановлення і поглиблення економічних, соціальних, науково-технічних, екологічних, культурних та інших відносин між територіальними громадами, їх представницькими органами, місцевими органами виконавчої влади України та територіальними громадами, відповідними органами влади інших держав у межах компетенції, визначеної їх національним законодавством» [4].

Для цілей Європейської рамкової конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями транскордонне співробітництво означає будь-які спільні дії, спрямовані на посилення та поглиблення добросусідських відносин між територіальними общинами або властями, які знаходяться під юрисдикцією двох або кількох договірних сторін, та на укладання з цією метою будь-яких необхідних угод або досягнення домовленостей. Транскордонне співробітництво здійснюється в межах компетенції територіальних общин або властей, визначеної внутрішнім законодавством [3].

Міжрегіональне наднаціональне економічне співробітництво відрізняється за своєю суттю від транскордонного економічного співробітництва. У даному випадку суб'єктами співробітництва є регіони, що не мають спільного кордону, країни, міжнародні організації тощо. Саме в даному виді регіонально-

го економічного співробітництва регіон якнайкраще проявляє себе як повноцінний суб'єкт міжнародних економічних відносин.

У Протоколі № 2 до Європейської рамкової конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями, який стосується міжтериторіального співробітництва дано визначення міжтериторіальному співробітництву, що є синонімом міжрегіонального наднаціонального співробітництва. Міжтериторіальне (міжрегіональне наднаціональне) співробітництво означає будь-яку діяльність, спрямовану на започаткування відносин між територіальними общинами або властями двох або більше договірних сторін, крім відносин транскордонного співробітництва між сусідніми властями, включаючи укладання угод про співробітництво з територіальними общинами або властями інших держав [9].

Висновки з проведеного дослідження. Регіон відіграє дедалі більшу роль у національних і світогосподарських процесах, адже є повноцінним суб'єктом економічних відносин, що залучений у різноманітні форми та види економічного співробітництва. Існує безліч підходів щодо дослідження регіонального економічного співробітництва та виділення його видів, проте їх недоліком є однобоке визначення суб'єкта такого співробітництва.

Ми визначаємо регіон як адміністративно-територіальну одиницю у складі держави суб'єктом регіонального економічного співробітництва та наголошуємо на тому, що дане співробітництво відбувається як у межах держави, так і поза її межами. Відповідно до цього, ми виділяємо рівні та види регіонального економічного співробітництва. Регіональне економічне співробітництво на національному рівні проявляється в міжрегіональному національному економічному співробітництві. Регіональне економічне співробітництво на наднаціональному рівні спостерігається в транскордонному економічному співробітництві та міжрегіональному наднаціональному економічному співробітництві.

Наведена класифікація дасть змогу створити чітку структуру економічних відносин кожного окремого регіону з іншими суб'єктами регіональних економічних відносин. Це, в свою чергу, відкриє можливості для проведення аналізу, здійснення моніторингу та визначення шляхів оптимізації ефективного розвитку регіону.

Література

1. *Бабець І. Г.* Теоретичні засади державного управління інтеррегіональним співробітництвом України в умовах євроінтеграції [Електронний ресурс] — Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Dtr/du/2010.../DU210_28.pdf
2. Декларація АЄР щодо регіоналізму в Європі [Електронний ресурс] — Режим доступу: [www.aer.eu/fileadmin/user_upload/.../ua/DR_UKRAINE\[1\].pdf](http://www.aer.eu/fileadmin/user_upload/.../ua/DR_UKRAINE[1].pdf)
3. Європейська рамкова конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями 21 травня 1980 року [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_106
4. Закон України «Про транскордонне співробітництво» від 24 червня 2004 року № 1861-IV [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1861-15>
5. *Мікула Н.* Міжтериторіальне та транскордонне співробітництво: монографія / Н. Мікула. — Л.: ІРД НАН України, 2004. — 395 с.
6. *Нейсбит Дж.* Мегатренди: десять нових тенденцій, трансформуючих нашу жизнь. — М.: АСТ; Ермак, 2003. — 267с.
7. *Olejniczak K.* Mechanizmy Wykorystannia Ewaluacji. Studium Ewaluacji Sredniookresowych INTERREG III / K. Olejniczak. — Warszawa: Wydawnictwo naukowe Scholar, 2008. — 225 s.
8. Перелік міжрегіональних Угод Донецької області про співробітництво з регіонами України [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.donoda.gov.ua/main/ua/2285.htm>
9. Протокол №2 до Європейської рамкової конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями, який стосується між територіального співробітництва 5 травня 1998 року [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_520
10. *Sodupe K.* The European Union and Interregional Co-operation // Regional and Federal Studies — 1999 — Vol.9 — #1 — p. 80.
11. *Урбан О.А.* Транскордонне співробітництво України як форма розвитку європейської економічної інтеграції: автореферат дисертації на здобуття наук. ступеня канд. економ. наук: спец. 08.00.03 «Економіка та управління національним господарством» / О.А. Урбан. — Львів, 2004. — 20 с.

Статтю подано до редакції 15.04.12 р.